

Universitatea „Babeş-Bolyai”

Facultatea de Istorie și Filosofie

**Relațiile dintre comunitățile locale din sudvestul Transilvaniei
în secolele I î.e.n. - I e.n.**

Un studiu bazat pe aplicații tip *least-cost path* și *social network analysis*

- rezumatul tezei de doctorat -

Coordonator științific:
Prof. Dr. Gelu A. Florea

Doctorand:
Nogyi Edmond

2022

Cuprins

I. Introducere	1
1. Obiectul de studiu	1
1.1. Aria geografică	1
1.2. Modificări climatice și antropice	4
1.3. Cadrul arheologic	6
1.4. Istoricul cercetărilor	16
1.5. Impactul cercetărilor	21
2. Obiectivele studiului	22
3. Metodologia studiului	24
II. Baza de date geospațiale	27
III. Crearea datelor GIS tip <i>least-cost path</i>	57
1. Cadrul teoretic	57
1.1. Peisaje, hărți, și GIS în arheologie	57
1.2. Câteva noțiuni GIS	61
1.3. Tehnica <i>least-cost path</i>	62
2. Metodologia creării datelor tip <i>least-cost path</i>	65
2.1. Puncte de origine și destinație	65
2.2. Factorii cu cost anisotropic de locomoție	65
2.3. Factorii cu cost isotropic de locomoție	66
2.4. Programul GIS	68
3. Studiu de caz: replicarea drumului antic Dealul Grădiștii - Costești-Blidaru	69
IV. Analiza <i>social-network</i>	75
1. Cadrul teoretic	75
1.1. Analize <i>social network</i> în arheologie	75
1.2. Tehnici de analiză <i>social network</i>	78
2. Metodologia analizei	80
2.1. Procesarea datelor tip <i>least-cost path</i>	80
2.2. Crearea rețelelor și obținerea rezultatelor	85
3. Rezultatele analizei	86
3.1. Rețeaua formată din rute cu lungimi sub 40 km	86
3.2. Rețeaua formată din rute cu lungimi sub 30 km	89

3.3. Rețeaua formată din rute cu lungimi sub 20 km	93
3.4. Rețeaua formată din rute cu lungimi sub 10 km	96
V. Considerații	100
1. Interpretarea rețelelor	100
2. Validarea arheologică a rețelelor	124
VI. Concluzie	134
VII. Abrevieri și bibliografie	136
VIII. Anexă - tabel cu rezultatele analizelor rețelelor	157

Termeni-cheie: rute optime, căi de comunicații, rețele de căi de comunicații, ierarhie, controlul circulației, centralitate, cetăți și așezări dacice, GIS

Paginele acestei teze de doctorat sunt dedicate studiului relațiilor dintre comunitățile locale din sudvestul Transilvaniei, așa cum rezultă din amplasarea așezărilor și cetăților dacice, și din căile de comunicații dintre acestea. Căile de comunicații reprezintă rute optime estimate pe baza simulării condițiilor topografice locale prin intermediul unor programe computerizate tip GIS (*Geographic Information Systems*). Procedeu prin care s-a realizat lucrul respectiv se numește convențional aplicație *least-cost path analysis*. Rutele optime au fost apoi reunite în modele ce reprezintă rețeaua de căi de comunicații antice în contexte diferite (favorabile-nefavorabile), care să ia în considerare impracticabilitatea anumitor trasee (mai ales montane) în situațiile nefavorabile, în condiții de iarnă de exemplu. Modelele obținute simulează așadar rețeaua de căi de comunicații în condiții aparte, în fiecare situație ele având structuri mai mult sau mai puțin diferite. Studiul structurii rețelelor se numește convențional *social network analysis*, și a permis în cazul de față cuantificarea rezultatelor în vederea identificării unor ierarhii, cu scopul de a înțelege care sunt relațiile dintre comunitățile locale. Cele sesizate în urma studiului au fost apoi contextualizate prin comparația cu ceea ce se cunoaște din cercetările arheologice propriu-zise. Într-un final, s-au conturat două modele ierarhice diferite. Primul în general evidențiază o ierarhie cu un centru proeminent, localizat la Dealul Grădiștii, ceea ce confirmă interpretările tradiționale, bazate pe evaluări arheologico-istorice intuitive. Al doilea model ierarhic evidențiază în schimb o ierarhie diferită, unde unele așezări sau cetăți din Munții Șureanului sunt într-adevăr mai puțin proeminente decât așezarea de la Dealul Grădiștii, unele în toate situațiile simulate, altele numai în cazurile mai nefavorabile, dar câteva sunt totuși comparabil de importante, sau chiar mai mult. Elementul inovator al lucrării constituie tehnica de abordare interdisciplinară a relațiilor dintre comunitățile locale, precum și tentativa de ierarhizare a cetăților și așezărilor din zona studiată, în contextul în care la ora actuală puține studii există pe această temă.

I. Introducere

1. Obiectul de studiu

Întâi s-a realizat o scurtă trecere în revistă a zonei geografice asupra căreia se apleacă studiul de față, prezentând unitățile de relief principale, caracteristicile lor (altitudini, temperaturi, precipitații, forme de relief), hidrografia și resursele naturale. Din moment ce datele respective sunt caracteristice zilelor noastre, în secțiunea următoare au fost prezentate apoi, în limita posibilităților, observații cu privire la modificările climatice și antropice care au afectat de-a lungul timpului arealul geografic din acest studiu. După aceea, s-a făcut o scurtă trecere în revistă a cetăților și așezărilor din zona studiată, a caracteristicilor culturii materiale dacice, precum și a antecedentelor

sale. În următoarea secțiune s-a aplecat asupra istoricului cercetărilor arheologice din zonă, de la primele mențiuni despre ruine până la cele mai recente săpături și publicații. Apoi s-au discutat posibilitățile prin care orientarea cercetărilor, și metoda de abordare a cercetărilor au putut influența stadiul actual al cunoașterii și calitatea surselor avute la dispoziție.

2. Obiectivele studiului

În continuare s-a prezentat obiectivul general, și anume crearea unor modele de reprezentare a căilor de comunicații dintre punctele de descoperire din sudvestul Transilvaniei, reunite apoi într-un număr de rețele. Structura unei rețele determină numărul de rute care duc către un anumit punct, precum, ușurința prin care se poate accesa punctul respectiv datorită poziției pe care o ocupă în cadrul rețelei (centru/periferie), sau probabilitatea de a se interpune pe rutele dintre alte puncte. Fiecare punct ocupat de o comunitate poate prin urmare deține un anumit rol, importanță, sau putere de influență în relațiile cu cei din afară, cu care intră în contact, și figurează așadar pe un anumit loc în cadrul ierarhiei. Stabilirea ierarhiei derivate din rețele a fost necesară pentru a înțelege dacă, și în ce măsură cele cunoscute din cercetările arheologice propriu-zise confirmă aceste modele.

3. Metodologia studiului

Primul pas în atingerea obiectivului a constituit crearea unei baze de date geospațiale care să cuprindă la modul cât mai cuprinzător posibil toate siturile arheologice de secol I î.e.n. - I e.n. din sudvestul Transilvaniei. În acest scop s-a apelat la studii, rapoarte de cercetare, imagini satelitare, hărți topografice istorice și contemporane, dar și verificări pe teren, iar cartarea punctelor de descoperire s-a realizat în QGIS. În partea a doua, datele spațiale adunate au fost apoi folosite pentru estimarea rutelor optime între fiecare sit, în vederea obținerii rețelelor pentru analiza *social network*.

II. Baza de date geospațiale

În acest capitol am redat în ordine alfabetică punctele de descoperire care alcătuiesc baza de date geospațiale. În fiecare caz sunt menționate coordonatele (în format WGS84) asociate toponimelor unde au fost semnalate descoperirile, precum și câteva din titlurile unde sunt amintite în literatură.

III. Crearea datelor GIS tip *least-cost path*

1. Cadrul teoretic

La începutul acestui capitol s-a prezentat o scurtă introducere în arheologia peisajului, pentru a ilustra cum abordările interdisciplinare din domeniul topografiei, geografiei și informaticii au influențat de-a lungul timpului percepția specialiștilor despre posibilitățile de cercetare arheologică, prin adoptarea hărților și programelor computerizate. Apoi au fost prezentate avantajele și limitele tehnologice ale programelor GIS, precum și utilitatea lor în domeniul

arheologiei, după care au fost definite câteva noțiuni GIS pentru familiarizarea cititorului cu conceptele de bază. În cele din urmă s-a prezentat teoria din spatele aplicațiilor tip *least-cost path*, principiile de funcționare, și utilitatea lor în arheologie, cu exemplele de rigoare din diferite studii de caz.

2. Metodologia creării datelor tip *least-cost path*

În continuare, am ilustrat metodologia utilizată pentru obținerea rutelor optime, cu referire la: punctele de origine și destinație; tipul și calitatea modelului altimetric folosit pentru derivarea formei terenului; sursele suplimentare utilizate pentru deducerea potențialelor obstacole (cursuri de apă, înclinații mari ale terenului); programul GIS (adică GRASS GIS), algoritmul și parametrii folosiți.

3. Studiu de caz: replicarea drumului antic Dealul Grădiștii - Costești-Blidaru

În contextul în care am întâmpinat dificultăți în estimarea adecvată a rutelor optime, pentru justificarea metodologiei utilizate, am optat să demonstrez relevanța ei, și să prezint modul în care s-a conturat și definit, arătând pas cu pas rezultatele încercărilor de replicare în manieră digitală a unuia dintre căile antice mai bine cunoscute din arealul studiat, și anume drumul antic dintre Dealul Grădiștii și Costești-Blidaru.

IV. Analiza *social-network*

1. Cadrul teoretic

La începutul acestui capitol s-a prezentat o scurtă introducere în analizele *social network*, cu referire la istoricul disciplinei, contextul de adoptare în domeniul arheologiei, precum și utilitatea ei, cu exemplele de rigoare din diferite studii de caz. După aceea se exemplifică și explică pe scurt două din cele mai des folosite tehnici de analiză a rețelelor: *betweenness centrality* (B.C.) și *closeness centrality* (C.C.). Prima este utilizată pentru a stabili cât de eficient poate fiecare punct topografic locuit (așezare, cetate, turn, etc.) controla circulația, sau cât de probabil fiecare punct se interpune pe ruta optimă dintre alte perechi de puncte. A doua este utilizată pentru a stabili centralitatea fiecărui punct, în alte cuvinte cât de central este fiecare punct, sau cât de îndepărtat este de toate celelalte pe baza rutelor optime.

2. Metodologia analizei

În continuare am ilustrat și justificat metodologia utilizată pentru crearea a patru rețele de căi de comunicații în contexte diferite, astfel încât modelele să reflecte în mod progresiv restricțiile care ar fi putut influența luarea deciziilor în materie de alegerea traseelor în condiții diferite (optime, mai favorabile, mai nefavorabile, cele mai nefavorabile). Acest lucru a fost necesar, în situația în care anumite trasee (mai ales montane) probabil că erau impracticabile în condiții de iarnă de exemplu. După obținerea rețelelor, analiza lor propriu-zisă s-a realizat în programul R.

3. Rezultatele analizei

La finalul capitolului, am prezentat în stil comparativ, dar la modul tehnic, rezultatele obținute în urma analizelor celor patru rețele de căi de comunicații, ilustrând ierarhia dintre toate punctele din arealul studiat.

V. Considerații

1. Interpretarea rețelelor

În prima parte a acestui capitol a fost prezentată o descriere mai amplă a rezultatelor obținute în urma analizei rețelelor, discutând ierarhia dintre puncte în relație cu situația topografică și arheologică curentă. Deosebită atenție s-a acordat siturilor cu potențial ridicat, care au fost, sau nu, supuse cercetărilor arheologice de amploare: Dealul Grădiștii, Fețele Albe, Fața Cetei, Vârful lui Hulpe, Costești-Cetățuia, Costești-Blidaru, Piatra Roșie, Dealul Cetății-Bănița, Rudele, Meleia, Dealul Golu, Cugir-Cetate și Dealul Cetății-Căpîlna. Rezumând rezultatele, s-a constatat că cele două instrumente de analiză a ierarhiilor (B.C. și C.C.) au evidențiat două modele ierarhice diferite.

2. Validarea rețelelor

După aceea s-a încercat validarea modelelor ierarhice prin compararea lor cu o altfel de ierarhie, una constituită exclusiv și independent pe baza datelor arheologice indicatoare de statut. Tipurile de date folosite au fost convențional numiți markeri, și au fost aleși ținând cont de prestigiul potențial conferit indivizilor sau comunităților prin posesia și utilizarea lor, raritatea lor în contextul local, precum și dificultatea construirii, producerii, sau achiziționării lor. Markerii aleși sunt calitativi, în sensul că exprimă prezența lor într-un anumit sit, și nu cantitativi, încât stadiul actual și inegal al cercetărilor nu permite întotdeauna aprecierea lor cantitativă. Markerii includ elemente arhitecturale și materiale de construcții, dar și instalații, unelte și obiecte cotidiene remarcabile. În final s-a constatat că realitățile arheologice cunoscute la ora actuală reprezintă mai degrabă situația sesizată în primul model ierarhic, unde cel mai proeminent centru se află la Dealul Grădiștii.

VI. Concluzie

Reiterând și completând cele sesizate deja, se poate afirma că în zonele unde densitatea și calitatea datelor spațiale este mai mare, și permite pe plan local identificarea cu certitudine mai mare a elitelor locale, de exemplu la marea așezare de la Dealul Grădiștii, la cea de la poalele cetății Costești-Cetățuia, sau la complexul fortificat de la Costești-Blidaru, rezultatele au arătat că spațiul în general tinde să fie organizat de comunitățile locale într-un anumit fel. S-a observat că locurile rezervate elitelor din topul ierarhiei, marcate prin turnuri locuință centrale sau cetăți în general, tind să fie mai izolate de restul zonelor de habitat, adică de cele preponderent ocupate de restul

populației. Mai exact, zonele aferente (cu turnuri locuință sau turnuri fără alte precizări, locuințe civile modeste sau cu tentă aristocratică) sunt în general mai apropiate de alte puncte din afară, și în același timp se interpun pe rutele care leagă locurile rezervate elitelor de punctele din afară. Așadar, accesul la spațiul rezervat aristocrației, pentru cei care veneau din afara așezării, se realiza progresiv, încât presupunea traversarea zonelor aferente. Contactul cu cei care ocupau aceste locuri era inevitabil, iar atunci indivizii respectivi erau în poziția de a juca rolul de intermediari în relațiile cu elita locală. Prin acest fapt, ei puteau reprezenta categoria mai privilegiată a locuitorilor de rând, ceea ce poate sugera că ierarhia este translatabilă în spațiu.

Acolo unde nu există o densitate mare de date spațiale pe plan local, dar există totuși indicii care să ateste prezența aristocrației locale, nu s-a putut examina tendința de ierarhizare locală, dar în schimb s-a realizat o comparație cu celelalte zone, cele amintite mai sus, unde există deja o imagine mai clară despre stratificarea socială pe plan local. Aceste rezultate au arătat în general că, cel puțin în ceea ce privește controlul circulației, Dealul Grădiștii se află în fruntea ierarhiei, prin faptul că anumite puncte din așezarea respectivă se interpun cel mai frecvent pe rutele dintre alte puncte din aceeași așezare, sau dintre punctele din aceeași așezare și cele din afara ei. De aici se desprinde o ierarhie cu un centru localizat la Dealul Grădiștii, iar celelalte cetăți din Munții Șureanului, despre care se presupune că au făcut parte din sistemul defensiv al așezării respective, se clasează în toate condițiile simulate pe trepte inferioare acesteia. Rezultatul respectiv confirmă interpretările tradiționale, bazate pe evaluări arheologico-istorice intuitive, care pledează pentru existența unui sistem centralizat. Totuși, structura ierarhică între celelalte cetăți se modifică în funcție de condițiile simulate, în principiu cele aflate la depărtări mai mari de centru devenind mai izolate în condițiile nefavorabile, legăturile devenind mai dificil de menținut atunci.

În schimb dacă privim rețelele de comunicații din perspectiva distanțelor rutiere dintre puncte, adică în materie de centralitate, se desprinde o ierarhie diferită, unde caracterul periferic al așezării de la Dealul Grădiștii este mai evident. În cazul acesta, numeroase cetăți sau așezări cu urme de elite locale sunt într-adevăr mai puțin centrale decât așezarea respectivă, unele în toate situațiile simulate, altele numai în cazurile mai nefavorabile, dar câteva sunt totuși aproximativ egal de centrale, sau chiar mai mult. Acest lucru evidențiază, cel puțin în materie de tendințe de locuire și de ocupare a spațiului, și a implicațiilor sale locomotoionale, un sistem mai puțin centralizat, care nu putea funcționa decât pe baza unor relații de colaborare între elitele locale, dar unde unii puteau asuma un rol mai mult sau mai puțin proeminent în funcție de context, în funcție de avantajele sau dezavantajele de care dispuneau, prin teritoriul pe care îl controlau, prin importanța sa economică, logistico-militară sau comercială, sau chiar semnificația sa cultural-spirituală.

VII. Abrevieri și bibliografie

- Anderson 2012 Anderson, G. D., „Least Cost Pathway Analysis in Archaeological Research. Approaches and Utility”, în White D. A. și S. L. Surface-Evans (eds.), *Least Cost Analysis of Social Landscapes. Archaeological Case Studies*, Salt Lake City, The University of Utah Press, 2012, pp. 239-257.
- Andrițoiu 1979 Andrițoiu, I., „Contribuții la repertoriul arheologic al județului Hunedoara”, *Sargeția*, vol. 14, 1979, pp. 15-34.
- Andreica 2018 Andreica, G., „Ceramic vessels decorated with grooves and palmettes from Grădiștea de Munte - Sarmizegetusa Regia”, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, vol. 63, nr. 1, 2018, pp. 1-14.
- Anschuetz, Wilshusen, Scheick 2001 Anschuetz, K. F., Wilshusen, R. H., Scheick, C., „An Archaeology of Landscapes: Perspectives and Directions”, *Journal of Archaeological Research*, vol. 9, 2001, pp. 157-211.
- Apolzan 1987 Apolzan, L., *Carpații - tezaur de istorie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987.
- Babeș 2001 Babeș, M., „Spațiul carpato-dunărean în secolele III-II a.Chr.”, în Petrescu-Dîmbovița, M., Vulpe, A., Avram, A., Babeș, M., Badea, L., Boșcaiu, N., Botezatu, D., Cristescu, M., Glodariu, I., Haimovici, S., László, A., Monah, D., Panin, N., Păunescu, A., Petolescu, C. C., Poenaru Bordea, Gh., Rădulescu A., Rădulescu, C., Tufescu, V., Ursulescu, N. (eds.), *Istoria Românilor. Moștenirea Timpurilor Îndepărtate*, București, Editura Enciclopedică, vol. 1, 2001
- Glodariu 2001 Babeș, M., Glodariu, I., „Civilizația geto-dacă din a doua jumătate a secolului al II-lea a.Chr. până la începutul secolului al II-lea p.Chr.”, în Petrescu-Dîmbovița, M., Vulpe, A., Avram, A., Babeș, M., Badea, L., Boșcaiu, N., Botezatu, D., Cristescu, M., Glodariu, I., Haimovici, S., László, A., Monah, D., Panin, N., Păunescu, A., Petolescu, C. C., Poenaru Bordea, Gh., Rădulescu A., Rădulescu, C., Tufescu, V., Ursulescu, N. (eds.), *Istoria Românilor. Moștenirea Timpurilor Îndepărtate*, București, Editura Enciclopedică, vol. 1, 2001
- Barrett, Ko 2009 Barrett, J. C., Ko, I., „A phenomenology of landscape. A crisis in British landscape archaeology?”, *Journal of Social Archaeology*, vol. 9, 2009, pp. 275-294.

- Berzovan 2019 Berzovan, A., „Cetăți din epoca fierului în zona nordică a podișului central moldovenesc”, *Acta Musei Tutovensis*, vol. 15, 2019, pp. 77-101.
- Bevan 2011 Bevan, A., „Computational Models for Understanding Movement and Territory”, în Mayoral Herrera V. și S. Celestino Pérez (eds.), *Tecnologías de información geográfica y análisis arqueológico del territorio: Actas del V Simposio Internacional de Arqueología de Mérida*, Mérida, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2011, pp. 383-394.
- Berciu, Popa 1963 Berciu, D., Popa, A., „Depozitul de unelte dacice de pe muntele Strîmbu de lângă Grădiștea de Muncelului”, *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, vol. 14, 1963, pp. 151-161.
- Bodo, Ferencz 2004 Bodo, C., Ferencz, I., „Câteva considerații privind fortificația și așezarea dacică de la Ardeu (com. Balșa), jud. Hunedoara”, *Istros*, vol. 11, 2004, pp. 147-158.
- Brughmans 2013 Brughmans, T., „Thinking Through Networks: A Review of Formal Network Analysis in Archaeology”, *Journal of Archaeological Method and Theory*, vol. 20, 2013, pp. 623-662.
- Chapman 2006 Chapman, H., *Landscape Archaeology and GIS*, Stroud, The History Press, 2006.
- Conolly, Lake 2006 Conolly, J., Lake, M., *Geographical Information Systems in Archaeology*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006.
- Călinescu 1982 Călinescu, C., „Consolidarea, conservarea și valorificarea complexului arheologic Sarmizegetusa – Grădiștea Muncelului”, *Revista Muzeelor și Monumentelor. Monumente Istorice și de Artă*, vol. 1, 1982, pp. 13-29.
- Constantinescu et alii 2014 Constantinescu, B., Stan, D., Babeș, M., Nicolae, C., „Analiza compozițională a tezaurelor de argintgeto-dacice de la Agighiol, Peretu, Craiova și Poroina”, în *ArheoVest*, vol. 2, nr. 2, 2014, pp. 645-666.
- Cowie 2007 Cowie, J., *Climate Change. Biological and Human Aspects*, Cambridge, Cambridge University Press, 2007.
- Crawford 1977 Crawford, M., „Republican denarii in Romania: the suppression of piracy and slave-tradex”, *Journal of Roman Studies*, vol. 67, 1977, pp. 117-124.
- Crawford 1980 Crawford, M., „Imitation of Roman Republican denarii in Dacia”, *Studii și Cercetări de Numismatică*, vol. 7, 1980, pp. 51-52.

- Crișan 1969 Crișan, I. H., *Ceramica daco-getică - cu privire specială la Transilvania*, București, Editura Științifică, 1969.
- Crișan, Medeleț 1979 Crișan, I. H., Medeleț, F., „Raport preliminar asupra săpăturilor din 1978 la cetatea dacică de la Cugir [județul Alba]”, *Materiale și Cercetări Arheologice*, vol. 13, 1979, pp. 105-107.
- CronCercArh 1983-92a Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiștea de Munte (Grădiștea Muncelului), com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: Dealul Grădiștii, 1983-1992. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=730&d=Gradistea-de-Munte-Gradistea-Muncelului-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-Dealul-Gradistii-1983--1992> (accesat în 12.06.2019).
- CronCercArh 1983-92b Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Cucuiș, com. Beriu, jud. Hunedoara, punct: Dealul Golu, 1983-1992. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=729&d=Cucuis-Beriu-Hunedoara-Dealul-Golu-1983--1992> (accesat în 12.06.2019).
- CronCercArh 1994 Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiștea de Munte (Grădiștea Muncelului), com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: Dealul Grădiștii (Sarmizegetusa Regia), 1994. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=87&d=Gradistea-de-Munte-Gradistea-Muncelului-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-Dealul-Gradistii-Sarmizegetusa-Regia-1994> (accesat în 12.06.2019).
- CronCercArh 1995a Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiștea de Munte (Grădiștea Muncelului), com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: Dealul Grădiștii, 1995. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=254&d=Gradistea-de-Munte-Gradistea-Muncelului-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-Dealul-Gradistii-1995> (accesat în 12.06.2019).
- CronCercArh 1995b Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Cucuiș, com. Beriu, jud. Hunedoara, punct: Dealul Golu, 1995. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=252&d=Cucuis-Beriu-Hunedoara-Dealul-Golu-1995> (accesat în 12.06.2019).
- CronCercArh 1996a Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiștea de Munte (Grădiștea Muncelului), com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: Dealul Grădiștii, 1996. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=417&d=Gradistea-de-Munte->

- [Gradistea-Muncelului-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-Dealul-Gradistii-1996](#) (accesat în 12.06.2019).
- CronCercArh 1996b Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Cucuiș, com. Beriu, jud. Hunedoara, punct: Dealul Golu, 1996. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=413&d=Cucuis-Beriu-Hunedoara-Dealul-Golu-1996> (accesat în 12.06.2019).
- CronCercArh 1997 Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiștea de Munte (Grădiștea Muncelului), com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: Dealul Grădiștii, 1997. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=550&d=Gradistea-de-Munte-Gradistea-Muncelului-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-Dealul-Gradistii-1997> (accesat în 12.06.2019).
- CronCercArh 1998 Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiștea de Munte (Grădiștea Muncelului), com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: Dealul Grădiștii, 1998. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=1691&d=Gradistea-de-Munte-Gradistea-Muncelului-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-Dealul-Gradistii-1998> (accesat în 12.06.2019).
- CronCercArh 1999a Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiștea de Munte (Grădiștea Muncelului), com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: Dealul Grădiștii (Sarmizegetusa Regia), 1999. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=926&d=Gradistea-de-Munte-Gradistea-Muncelului-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-Dealul-Gradistii-Sarmizegetusa-Regia-1999> (accesat în 12.06.2019).
- CronCercArh 1999b Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Costești, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: Cetățuie 1999. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=925&d=Costesti-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-Cetatuie-1999> (accesat în 12.06.2019).
- CronCercArh 2000a Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiștea de Munte (Grădiștea Muncelului), com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: Dealul Grădiștii, 2000. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=1121&d=Gradistea-de-Munte-Gradistea-Muncelului-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-Dealul-Gradiste-2000> (accesat în 12.06.2019).
- CronCercArh 2000b Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Ocolișul Mic, com.

- Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: Apa Grădiștii – Vila Napoleon Săvescu, 2000. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=1191&d=Ocolisul-Mic-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-ApaGradistii--VilaNapoleonSavescu-2000> (accesat în 12.06. 2019).
- CronCercArh 2001a Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiștea de Munte (Grădiștea Muncelului), com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: Dealul Grădiștii, 2001. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=1383&d=Gradistea-de-Munte-Gradistea-Muncelului-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-Dealul-Gradiste-2001> (accesat în 12.06.2019).
- CronCercArh 2001b Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Bănița, jud. Hunedoara, punct: Dealul Cetății, 2001. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=1248&d=Banita-Hunedoara-Dealul-Cetatii-2001> (accesat în 12.06.2019).
- CronCercArh 2002a Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiștea de Munte (Grădiștea Muncelului), com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: Dealul Grădiștii, 2002. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=1961&d=Gradistea-de-Munte-Gradistea-Muncelului-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-Dealul-Gradistei-2002> (accesat în 17.06.2019)
- CronCercArh 2002b Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Costești, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: Blidaru – Pietroasa lui Solomon, 2002. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=1940&d=Costesti-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-Blidaru--Pietroasa-lui-Solomon-2002> (accesat în 12.06.2019).
- CronCercArh 2003a Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiștea de Munte (Grădiștea Muncelului), com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: Dealul Grădiștii, 2003. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=2235&d=Gradistea-de-Munte-Gradistea-Muncelului-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-Dealul-Gradistei-2003> (accesat în 19.06.2019).
- CronCercArh 2003b Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Costești, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: Blidaru-Cetate, La Vămi, 2003. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=2212&d=Costesti-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-Blidaru-->

- [Cetate-La-Vami-2003](#) (accesat în 24.06.2019).
- CronCercArh 2004a Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiștea de Munte, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: Dealul Grădiștii, 2004. Adresă: [http://cronica.cimec.ro/detalii.asp?k=3135&d=Gradistea-de-Munte-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-Dealul-Gradistii-\[Sarmizegetusa-Regia\]-2004](http://cronica.cimec.ro/detalii.asp?k=3135&d=Gradistea-de-Munte-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-Dealul-Gradistii-[Sarmizegetusa-Regia]-2004) (accesat în 19.06.2019).
- CronCercArh 2004b Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Lunca, com. Boșorod, jud. Hunedoara, punct: Piatra Roșie, 2004. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detalii.asp?k=3158&d=Lunca-Bosorod-Hunedoara-Piatra-Rosie-2004> (accesat în 28.06.2019)
- CronCercArh 2005a Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiștea de Munte, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: Dealul Grădiștii, 2005. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detalii.asp?k=3388&d=Gradistea-de-Munte-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-Dealul-Gradistii-2005> (accesat în 19.06.2019).
- CronCercArh 2005b Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Ocolîșu Mic, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: La Vămi (Blidaru), 2005. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detalii.asp?k=3450&d=Ocolisu-Mic-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-La-Vami-Blidaru-2005> (accesat în 24.06.2019).
- CronCercArh 2006a Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiștea de Munte, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: Dealul Grădiștii, 2006. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detalii.asp?k=3665&d=Gradistea-de-Munte-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-Dealul-Gradistii-2006> (accesat în 19.06.2019).
- CronCercArh 2006b Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Ocolîșu Mic, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: La Vămi, 2006. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detalii.asp?k=3717&d=Ocolisu-Mic-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-La-Vami-2006> (accesat în 24.06.2019).
- CronCercArh 2007a Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiștea de Munte, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: Dealul Grădiștii, 2007. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detalii.asp?k=3890&d=Gradistea-de-Munte-Orastioara-de-Sus-Hunedoara->

- [Dealul-Gradistii-2007](#) (accesat în 12.06.2019).
- CronCercArh 2007b Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Ocolişu Mic, com. Orăştioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: La Vămi – Poiana lui Mihi, 2007. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=3930&d=Ocolisu-Mic-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-La-Vami--Poiana-lui-Mihu-2007> (accesat în 12.06.2019).
- CronCercArh 2007c Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Târsa, com. Boşorod, jud. Hunedoara, punct: Dealul Grosului, 2007. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=4004&d=Tarsa-Bosorod-Hunedoara-Dealul-Grosului-2007> (accesat în 20.06.2019).
- CronCercArh 2008 Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiştea de Munte, com. Orăştioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: Dealul Grădiştii (Piciorul Muncelului), 2008. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=4242&d=Gradistea-de-Munte-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-Dealul-Gradistii-Piciorul-Muncelului-2008> (accesat în 12.06.2019).
- CronCercArh 2009 Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiştea de Munte, com. Orăştioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: Dealul Grădiştii (Piciorul Muncelului), 2009. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=4307&d=Gradistea-de-Munte-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-Dealul-Gradistii-Piciorul-Muncelului-2009> (accesat în 12.06.2019).
- CronCercArh 2010 Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiştea de Munte, com. Orăştioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: Dealul Grădiştii, 2010. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=4530&d=Gradistea-de-Munte-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-Dealul-Gradistii-2010> (accesat în 12.06.2019).
- CronCercArh 2011a Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiştea de Munte, com. Orăştioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: Dealul Grădiştii, 2011. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=4722&d=Gradistea-de-Munte-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-Dealul-Gradistii-2011> (accesat în 12.06.2019).
- CronCercArh 2011b Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Ocolişu Mic, com. Orăştioara de Sus, jud. Hunedoara, punct: La Vămi – Poiana lui Mihi, 2011. Adresă: <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=4751&d=Ocolisu-Mic-Orastioara-de-Sus-Hunedoara-La-Vami-->

- [Poiana-lui-Mihu-2011](#) (accesat în 12.06.2019).
- CronCercArh 2013 Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiștea de Munte, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara [Sarmizegetusa Regia], 2013. Adresă:
<http://www.cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2013/dl.asp?filename=cronica-cercetarilor-arheologice-2012.pdf> (accesat în 12.06.2019).
- CronCercArh 2014a Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiștea de Munte, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara [Sarmizegetusa Regia], 2014. Adresă:
<http://www.cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2014/dl.asp?filename=Cronica-Cercetarilor-Arheologice-2014.pdf> (accesat în 18.06.2019).
- CronCercArh 2014b Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Ocolîșu Mic, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara [Costești-Blidaru], 2014. Adresă: <http://www.cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2014/dl.asp?filename=Cronica-Cercetarilor-Arheologice-2014.pdf> (accesat în 28.06.2019).
- CronCercArh 2015 Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiștea de Munte, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara [Sarmizegetusa Regia], 2015. Adresă:
<http://www.cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2015/dl.asp?filename=Cronica-Cercetarilor-Arheologice-2015.pdf> (accesat în 18.06.2019).
- CronCercArh 2016 Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiștea de Munte, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara [Sarmizegetusa Regia], 2016. Adresă:
<http://www.cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2016/dl.asp?filename=Cronica-Cercetarilor-Arheologice-campania-2015.pdf> (accesat în 18.06.2019).
- CronCercArh 2017a Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiștea de Munte, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara [Sarmizegetusa Regia], 2017. Adresă:
<http://www.cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2017/dl.asp?filename=Cronica-Cercetarilor-Arheologice-campania-2016.pdf> (accesat în 18.06. 2019).

- CronCercArh 2017b Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Alunu, com. Boșorod, jud. Hunedoara, punct: Terasa Dacică 1, 2017. Adresă: <http://www.cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2017/dl.asp?filename=Cronica-Cercetarilor-Arheologice-campania-2016.pdf> (accesat în 12.06. 2019).
- CronCercArh 2019 Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Grădiștea de Munte, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara [Sarmizegetusa Regia], 2019. Adresă: http://www.cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2019/dl.asp?filename=CronicaCercetarilorArheologice_2019.pdf (accesat în 24.06. 2020)
- Daicoviciu, Ferenczi 1951 Daicoviciu, C., Ferenczi, A., *Așezările Dacice din Munții Orăștiei*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1951.
- Daicoviciu et alii 1951 Daicoviciu, C., Floca, O., Duka, P., Chirilă, E., Ferenczi, Ș., Manoliu, V., Pop, I., Rednic, M., Rusu, M., Teodoru, H., „Studiul Traiului Dacilor în Munții Grădiștei”, *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, vol. 2, 1951, pp. 95-126.
- Daicoviciu et alii 1952 Daicoviciu, C., Colectivul de cercetare, „Șantierul Grădiștea Muncelului. Studiul Traiului Dacilor în Munții Grădiștei”, *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, vol. 3, 1952, pp. 281-307.
- Daicoviciu et alii 1953 Daicoviciu, C., Colectivul de cercetare, „Șantierul Grădiștea Muncelului”, *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, vol. 4, 1953, pp. 153-194.
- Daicoviciu 1954 Daicoviciu, C., *Cetatea Dacică de la Piatra Roșie*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1954.
- Daicoviciu et alii 1954 Daicoviciu, C., Colectivul de cercetare, „Șantierul Grădiștea Muncelului”, *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, vol. 5, 1954, pp. 123-155.
- Daicoviciu et alii 1955 Daicoviciu, C., Colectivul de cercetare, „Șantierul Grădiștea Muncelului - Blidarul. Rezultatul Săpăturilor din Campania anului 1954”, *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, vol. 6, 1955, pp. 195-232.
- Daicoviciu et alii 1957 Daicoviciu, C., Gostar, N., Crișan, I., „Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului”, *Materiale și Cercetări Arheologice*, vol. 3, 1957, pp. 255-277.

- Daicoviciu et alii 1959 Daicoviciu, C., Floca, O., Gostar, N., Crișan, I., Daicoviciu, H., Bodor, A., Ferenczi, Ș., Cazimir, G., Duka, P., „Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului”, *Materiale și Cercetări Arheologice*, vol. 5, 1959, pp. 379-402.
- Daicoviciu et alii 1960 Daicoviciu, C., Floca, O., Ferenczi, Ș., Gostar, N., Daicoviciu, H., Cazimir, G., „Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului”, *Materiale și Cercetări Arheologice*, vol. 6, 1960, pp. 331-353.
- Daicoviciu et alii 1961 Daicoviciu, C., Floca, O., Ferenczi, Ș., Crișan, I., Vlassa, N., Daicoviciu, H., Cazimir, G., Palkó, A., „Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului”, *Materiale și Cercetări Arheologice*, vol. 7, 1961, pp. 301-320.
- Daicoviciu 1962 Daicoviciu, H., „Probleme și perspective ale săpăturilor arheologice din Munții Orăștiei”, *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, vol. 13/1, 1962, pp. 9-18.
- Daicoviciu et alii 1962 Daicoviciu, C., Floca, O., Ferenczi, Ș., Crișan, I. H., Vlassa, N., Daicoviciu, H., Cazimir, G., Palkó, A., „Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului”, *Materiale și Cercetări Arheologice*, vol. 8, 1962, pp. 463-476.
- Daicoviciu 1964 Daicoviciu, H., „Addenda la 'Așezările Dacice din Munții Orăștiei'”, *Acta Musei Napocensis*, vol. 1, 1964, pp. 111-123.
- Daicoviciu, Glodariu 1966 Daicoviciu, H., Glodariu, I., „Un nou munte întărit cu ziduri”, *Revista Muzeelor și Monumentelor. Monumente Istorice și de Artă*, vol. 6, 1966, pp. 485-488.
- Daicoviciu, Glodariu 1969 Daicoviciu, H., Glodariu, I., „Considerații asupra cronologiei așezării dacice de la Fețele Albe”, *Acta Musei Napocensis*, vol. 6, 1969, pp. 469-471.
- Daicoviciu 1971 Daicoviciu, H., „Un sanctuar circular dacic la Fețele Albe”, *Apulum*, vol. 9, 1971, pp. 257-262.
- Daicoviciu, Glodariu 1972 Daicoviciu, H., Glodariu, I., „L'habitat dace de Fețele Albe”, *Ier Congres International de Thracologie. Contributions Roumaines*, Sofia, Académie bulgare des Sciences, 1972, pp. 77-121.
- Daicoviciu et alii 1973 Daicoviciu, C., Crișan, I. H., Ferenczi, Ș., Daicoviciu, H., Glodariu, I., „Șantierul arheologic dacic din Munții Orăștiei, jud. Hunedoara (1960-1966)”, *Materiale și Cercetări Arheologice*, vol. 10, 1973, pp. 61-85.
- Daicoviciu, Glodariu, Piso, 1973 Daicoviciu, H., Glodariu, I., Piso, I., „Un complex de construcții în terase din așezarea dacică de la Fețele Albe”, *Acta Musei*

- Napocensis*, vol. 10, 1973, pp. 65-97.
- Daicoviciu, Glodariu 1976 Daicoviciu, H., Glodariu, I., „Puncte de reper pentru cronologia cetăților și așezărilor dacice din Munții Orăștiei”, *Acta Musei Napocensis*, vol. 13, 1976, pp. 71-80.
- Daicoviciu 1978 Daicoviciu, H., „Cercetări Arheologice Privind Cunoașterea Sistemelor de Fortificații la Geto-Daci”, *Revista Muzeelor și Monumentelor. Monumente Istorice și de Artă*, vol. 47/1, 1978, pp. 3-8.
- Daicoviciu 1979 Daicoviciu, H., „Sistemul defensiv al cetății dacice de la Costești”, *Sargeția*, vol. 14, 1979, pp. 103-114.
- Daicoviciu et alii 1979 Daicoviciu, H., Ferenczi, I., Glodariu, I., Iaroslavschi, E., „Cercetări în incinta sacră a Sarmizegetusei”, *Materiale și Cercetări Arheologice*, vol. 13, 1979, pp. 135-137.
- Daicoviciu 1980 Daicoviciu, H., „Le sanctuaire A de Sarmizegetusa Regia”, *Acta Musei Napocensis*, vol. 17, 1980, pp. 65-79.
- Daicoviciu, Andrițoiu, Rusu 1980 Daicoviciu, H., Andrițoiu, I., Rusu, A., „Verificări în incinta sacră a Sarmizegetusei”, *Materiale și Cercetări Arheologice*, vol. 14, 1980, pp. 161-163.
- Daicoviciu et alii 1983 Daicoviciu, H., Ferenczi, Ș., Glodariu, I., Iaroslavschi, E., Rusu, A., Andrițoiu, I., „Cercetări arheologice la Sarmizegetusa Regia”, *Materiale și Cercetări Arheologice*, vol. 15, 1983, pp. 232-234.
- Daicoviciu et alii 1986 Daicoviciu, H., Ferenczi, I., Glodariu, I., Rusu, A., „Cercetări arheologice la Sarmizegetusa Regia”, *Materiale și Cercetări Arheologice*, vol. 16, 1986, pp. 105-108.
- Daicoviciu, Glodariu, Ferenczi 1989 Daicoviciu, H., Glodariu, I., Ferenczi, Ș., *Cetăți și așezări dacice în sud-vestul Transilvaniei*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.
- Dima 2021 Dima, C., *Transport in Dacia. Commercial routes in the intra-Carpathian space from the middle of the second century BC until the Roman conquest*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2021.
- Dobrinescu 2010 Dobrinescu, C., „Observații asupra genezei primei epoci a fierului în sectorul inferior al Dunării de jos”, *Pontica*, vol. 43, 2010, pp. 77-82.
- Egri, Rustoiu 2008 Egri, M., Rustoiu, A., „Imported lamps from pre-Roman Dacia”, în Roman C.-A. și N. Gudea (eds.), *Trade and local production of lamps from the Prehistory until the Middle Age*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2008, pp. 79-86.

- Egri 2014 Egri, M., „Desirable Goods in the Late Iron Age - The Craftsman's perspective”, în Berecki, S. (ed.), *Iron Age Crafts and Craftsmen in the Carpathian Basin*, Târgu Mureș, Editura Mega, pp. 233-248.
- Ferenczi 1989 Ferenczi, I., „Contribuții la problema formării așezărilor cu caracter protourban la daci (cu privire specială la Sarmizegetusa to basileion)”, *Apulum*, vol. 25, 1989, pp. 127-159.
- Floca 1971 Floca, O., „Cuptor dacic de ars vase descoperit la Deva”, *Apulum*, vol. 9, 1971, pp. 263-270.
- Florea 1986-87 Florea, G., „Considerații asupra unor aspecte ale locuirii dacice în Munții Orăștiei”, *Sargeția*, vol. 20, 1986-1987, pp. 81-92.
- Florea 1989-93 Florea, G., „Archaeological observations concerning the Roman conquest of the area of the Dacian kingdom's capital”, *Acta Musei Napocensis*, vol. 26-30, 1989-1993, pp. 33-37.
- Florea 1998 Florea, G., *Ceramica pictată dacică. Artă, meșteșug și societate în Dacia preromană (sec. I a.Chr. - I p.Chr.)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1998.
- Florea 2011 Florea, G., *Dava et Oppidum. Débuts de la genèse urbaine en Europe au deuxième âge du Fer*, Cluj-Napoca, 2011.
- Gaffney, Leusen 1995 Gaffney, V., Leusen, M. van, „Postscript – GIS, environmental determinism and archaeology: a parallel text.”, în Lock G. și Z. Stančić (eds.), *Archaeology and Geographical Information Systems: A European Perspective*, London, Taylor and Francis, 1995, pp. 367-382.
- Gheorghiu 1996 Gheorghiu G., „Cisterna dacică de la Grădiștea de Munte”, *Acta Musei Napocensis*, vol. 33/1, 1996, pp. 375-384.
- Gheorghiu 2001 Gheorghiu, G., „Primele ponduri descoperite la Sarmizegetusa Regia”, *Studii de Istorie antică*, Deva - Cluj-Napoca, 2001, pp. 189-198.
- Gheorghiu 2005 Gheorghiu, G., *Dacii pe Cursul Mijlociu al Mureșului*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2005.
- Gheorghiu, Crișan 2010 Gheorghiu, G., Crișan, V., „Noi ponduri dacice din colecția Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei”, *Studii de Istorie și Arheologie*, Cluj-Napoca, 2010, pp. 132-140.
- Gligor 2016 Gligor, M., „Urme de locuire din prima epocă a fierului în Munții Țelnei”, *Caietele C.I.V.A.*, vol. 3, 2016, pp. 137-143.
- Glodariu 1974 Glodariu, I., *Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1974.

- Glodariu 1975 Glodariu, I., „Un atelier de făurărie la Sarmizegetusa dacică”, *Acta Musei Napocensis*, vol. 12, 1975, pp. 107-134.
- Glodariu, Iaroslavschi 1979 Glodariu, I., Iaroslavschi, E., *Civilizația fierului la daci (sec. II î.e.n. - sec. I e.n.)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1979.
- Glodariu 1980 Glodariu, I., „Considerații privind organizarea statului dac”, *Acta Musei Napocensis*, vol. 17, 1980, pp. 433-437.
- Glodariu 1983a Glodariu, I., *Arhitectura dacilor. Civilă și militară (sec. II î.e.n. - I e.n.)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1983.
- Glodariu 1983b Glodariu, I., „Cetatea de la Căpîlna în sistemul defensiv al statului dac”, *Acta Musei Napocensis*, vol. 20, 1983, pp. 59-66.
- Glodariu 1985-86 Glodariu, I., „Carriere și exploatarea pietrei în Dacia preromană”, *Acta Musei Napocensis*, vol. 22-23, 1985-1986, pp. 91-102.
- Glodariu 1987-88 Glodariu, I., „Opinii privitoare la stratificarea societății dacice (sec. I î.e.n. - I e.n.)”, *Acta Musei Napocensis*, vol. 24-25, 1987-1988, pp. 537-542.
- Glodariu, Moga 1989 Glodariu, I., Moga, V., *Cetatea dacică de la Căpîlna*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.
- Glodariu 1995 Glodariu, I., „Addenda aux 'Points de repère pour la chronologie des citadelles et des établissements daciques de Monts d'Orăștie'”, *Acta Musei Napocensis*, vol. 32/1, 1995, pp. 119-134.
- Glodariu et alii 1996 Glodariu, I., Iaroslavschi, E., Rusu-Pescaru, A., Stănescu, F., *Sarmizegetusa Regia. Capitala Daciei preromane*, Deva, Acta Musei Devensis, 1996.
- Glodariu 1997 Glodariu, I., „Blocuri cu marcaje în construcțiile dacice din Munții Șureanului”, *Ephemeris Napocensis*, vol. 7, 1997, pp. 65-87.
- Graham 2006 Graham, S., „Networks, Agent-Based Models and the Antonine Itineraries: Implications for Roman Archaeology”, *Journal of Mediterranean Archaeology*, vol. 19, 2006, pp. 45-64.
- Graham 2008 Graham, S., „The Space Between: The Geography of Social Networks in the Tiber Valley”, în Coarelli, F. și H. Patterson (eds.), *Mercator Placidissimus: the Tiber Valley in Antiquity. New research in the upper and middle river valley*, Edizioni Quasar, 2008, pp. 671-686.
- Groenhuijzen, Verhagen 2015 Groenhuijzen, M. R., Verhagen, P., „Exploring the dynamics of transport in the Dutch *limes*”, *eTopoi. Journal for Ancient Studies*, vol. 4, 2015, pp. 25-47.

- Groenhuijzen, Verhagen 2016 Groenhuijzen, M. R., Verhagen, P., „Testing the robustness of Local Network Metrics in Research on Archaeological Local Transport Networks”, *Frontiers in Digital Humanities*, vol. 3, nr. 6, 2016, pp. 1-14.
- Hâncean 2014 Hâncean, M.-G., *Rețelele Sociale. Teorie, metodologie și aplicații*, București, Editura Polirom, 2014.
- Henț, Gheorghiu 2018 Henț, A., Gheorghiu, G., „Small finds in aristocratic context. Some bronze objects from the Orăștie Mountains”, în Tutilă, O., Cristescu, C., Rișcuța, N., C., A, T., Marc (eds.), *Archaeological small finds and their significance*, Editura Mega, 2018, pp. 53-60.
- Henț, Cioată 2021 Henț, A., Cioată, D., „Debunking a myth: The Dacian curved sword between historiographical discourse and the archaeological realities”, *Journal of Ancient History and Archaeology*, vol. 8, 2021, pp. 5-18.
- Herzog 2013a Herzog, I., „Theory and Practice of Cost Functions”, în Contreras F., Farjas M. și F. J. Melero (eds.), *CAA2010. Computer Applications and Quantitative Methods in Archaeology 2010*, Oxford, BAR International Series, 2013, pp. 375-382.
- Herzog 2013b Herzog, I., „The Potential and Limits of Optimal Path Analysis”, în Bevan A. și M. Lake (eds.), *Computational Approaches to Archaeological Spaces*, New York, Routledge, 2013, pp. 179-211.
- Herzog 2014 Herzog, I., „A Review of Case Studies in Archaeological Least-Cost Analysis”, *Archeologia e Calcolatori*, vol. 25, 2014, pp. 223-239.
- Iaroslavschi, Roșu 1977 Iaroslavschi, E., Roșu, P., „Câteva noi așezări dacice pe Valea Cucuișului”, *Acta Musei Napocensis*, vol. 14, 1977, pp. 81-85.
- Iaroslavschi 1995 Iaroslavschi, E., „Conduits et citernes d'eau chez les daces des Monts d'Orăștie”, *Acta Musei Napocensis*, vol. 32/1, 1995, pp. 135-143.
- Isaksen 2007 Isaksen, L., „Network Analysis of Transport Vectors in Roman Baetica”, în Clark, J. T. și E. M. Hagemester (eds.), *Computer Applications and Quantitative Methods in Archaeology 2006*, Budapest, Archaeolingua, 2007, pp. 64-76.
- Jakó 1966 Jakó, S., „Cercetări arheologice la cetatea Grădiștea Muncelului în anii 1803-1804 (I)”, *Acta Musei Napocensis*, vol. 3, 1966, pp. 103-120.

- Jenkins 2001 Jenkins, D., „A Network Analysis of Inka Roads, Administrative Centers, and Storage Facilities”, *Ethnohistory*, vol. 48, nr. 4, 2001, pp. 655-687.
- Kvamme 1999 Kvamme, K. L., „Recent Directions and Developments in Geographic Information Systems”, *Journal of Archaeological Research*, vol. 7, nr. 2, 1999, pp. 153-201.
- Langston 2010 Langston, N., „Air, Climate Change and Environmental History”, în Cazaux Sackman, D. (ed.), *A Companion to American Environmental History*, Blackwell Publishing, 2010, pp. 33-50.
- Levițki 2010 Levițki, O., „Complexe hallstattiene târzii cu ceramică lucrată la roată din așezarea Trinca 'Izvorul lui Luca'”, *Arheologia Moldovei*, vol. 33, 2010, pp. 69-114.
- Levițki 2016 Levițki, O., „Considerații cu privire la limita cronologică inferioară a culturii hallstattului canelat Chișinău-Corlăteni din spațiul est-carpatic”, *Revista Arheologică*, vol. 12, nr. 1-2, 2016, pp. 80-105.
- Lock 1995 Lock, G., „Archaeological Computing, Archaeological Theory, and Moves towards Contextualism”, în Huggett J. și N. Ryan (eds.), *CAA94. Computer Applications and Quantitative Methods in Archaeology 1994*, Oxford, BAR International Series, 1995, pp. 12-18.
- Lock 2001 Lock, G., „Theorizing the practice or practicing the theory: archaeology and GIS”, *Archaeologia Polona*, vol. 39, 2001, pp. 153-164.
- Lock 2009 Lock, G., „Archaeological Computing Then and Now: Theory and Practice, Intentions and Tensions”, *Archeologia e Calcolatori*, vol. 20, 2009, pp. 75-84.
- Lockyear 2004 Lockyear, K., „The Late Iron Age background to Roman Dacia”, în Hanson W.S. și I.P. Haynes (eds.), *Roman Dacia. The Making of a provincial society*, Portsmouth-Rhode Island, 2004, p. 33-74.
- Leusen 1999 Leusen, M. Van, „Viewshed and Cost Surface Analysis Using GIS (Cartographic Modelling in a Cell-Based GIS II)”, în Barceló J. A., Briz, I. și A. Vila (eds.), *CAA98. Computer Applications and Quantitative Methods in Archaeology 1998*, Oxford, BAR International Series, 1999, pp. 215-224.
- Luca et alii 2008 Luca, S. A., Diaconescu, D., Ferencz, I. V., Roman, C. C., Sonoc, A., Suciuc, C., Tincu, S., *Repertoriul Arheologic al Județului*

- Hunedoara*, Sibiu, 2008.
- Macrea, Berciu 1965 Macrea, M., Berciu, I., „La Citadelle Dacique de Căpîlna”, *Dacia N.S.*, vol. 9, 1965, pp. 201-231.
- Macrea et alii 1966 Macrea, M., Floca, O., Lupu, N., Berciu, I., *Cetăți Dacice din Sudul Transilvaniei*, București, Editura Meridiane, 1966.
- Mateescu-Suciu 2017 Mateescu-Suciu, L.D., „Glass recipients from Sarmizegetusa Regia. *Unguentaria* and bottles”, *Ziridava*, vol. 31, 2017, pp. 137-151.
- Măndescu 2018 Măndescu, D., „Descoperiri funerare aparținând grupului Ferigile la Stoenesti - Valea Miriuței (jud. Argeș)”, *Studii și cercetări de istorie veche*, vol. 69, 2018, pp. 193-211.
- Mârza 1995 Mârza, I., „Les calcaires utilisés à la construction des citadelles daciques des Monts d’Orăștie et les carrières antiques”, *Acta Musei Napocensis*, vol. 32/1, 1995, pp. 199-207.
- Mârza 1997 Mârza, I., „Andezitul utilizat de daci în construcțiile sacre de la Sarmizegetusa Regia. Petrografia și proveniența”, *Acta Musei Napocensis*, vol. 34/1, 1997, pp. 819-823.
- Mihăilescu-Bîrliba 2003 Mihăilescu-Bîrliba, V., „A few remarks on the chronology of Dacian coinage”, *Studia Antiqua et Archaeologica*, vol. 9, 2003, pp. 263-267.
- Moga 1982 Moga, V., „În legătură cu o descoperire recentă din cetatea dacică de la Căpîlna”, *Acta Musei Napocensis*, vol. 19, 1982, pp. 275-277.
- Nakoinz 2010 Nakoinz, O., „Concepts of Central Place Research in Archaeology”, în Kiel Graduate School Human Development in Landscapes (eds), *Landscapes and Human Development: The Contribution of European Archaeology*, Bonn, 2010, pp. 251-265.
- Oancea et alii 1987 Oancea, D., Velcea, V., Caloianu, N., Dragomirescu, Ș., Dragu, Gh., Mihai, E., Niculescu, Gh., Sencu, V., Velcea, I., *Geografia României. Carpații Românești și Depresiunea Transilvaniei*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, vol. 3, 1987.
- Oltean 2007 Oltean, I. A., *Dacia. Landscape, colonisation and romanisation*, Routledge, 2007.
- Oltean, Hanson 2017 Oltean, I. A., Hanson, W. S., „Conquest strategy and political discourse: new evidence for the conquest of Dacia from LiDAR analysis at Sarmizegetusa Regia”, *Journal of Roman Archaeology*, vol. 30, 2017, pp. 429-446.

- Oltean, Fonte 2021 Oltean, I., Fonte, J., „GIS Analysis and Spatial Networking Patterns in Upland Ancient Warfare: The Roman Conquest of Dacia”, *Geosciences*, 11, 17, 2021, pp.1-14.
- Opreanu 1999-2000 Opreanu, C., „Castrul roman de la Grădiștea Muncelului (Sarmizegetusa Regia). Cronologia și semnificația sa istorică”, *Ephemeris Napocensis*, vol. 9-10, 1999-2000, pp. 151-168.
- Östborn, Gerding 2015 Östborn, P., Gerding, H., „The Diffusion of Fired Bricks in Hellenistic Europe: A Similarity Network Analysis”, *Journal of Archaeological Method and Theory*, vol. 22, 2015, pp. 306-344.
- Părpăuță 2003-05 Părpăuță, T., „Câteva considerații privind prezența monedei în Dacia nord-dunăreană”, *Cercetări Numismatice*, vol. 9-11, 2003-2005, pp. 37-98.
- Pescaru et alii 2014 Pescaru, A., Florea, G., Mateescu, R., Pupeză, P., Cristescu, C., Bodó, C., Pescaru, E., „The Dacian fortress from Costești-Blidaru – Recent archaeological research. The towers from La Vămi, Poiana lui Mihai, Platoul Faeragului (I)”, *Journal of Ancient History and Archaeology*, vol. 1, 2014, pp. 3-28.
- Popescu 2013 Popescu, C., *Hellenistic and Roman pottery in pre-Roman Dacia*, București, Editura A.R.A., 2013.
- Preda 1973 Preda, C., *Monedele Geto-Dacilor*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1973.
- Pupeză 2012a Pupeză, L. P., „To see or to be seen. The Dacian fortresses from the Orăștie Mountains”, *Annales d'Université Valahia Târgoviște*, vol. 14, nr. 2, 2012, pp. 81-85.
- Pupeză 2012b Pupeză, L. P., *Veacul Întunecat al Daciei*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2012.
- Rogers, Collet, Lugon 2015 Rogers, S. R., Collet, C., Lugon, R., „Least cost path analysis for predicting glacial archaeological site potential in central Europe”, în Traviglia A. (ed.), *CAA2013. Computer Applications and Quantitative Methods in Archaeology 2013*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2015, pp. 261-275.
- Rustoiu 1996 Rustoiu, A., *Metalurgia bronzului la daci (sec. II î.Chr. - sec. I d.Chr.). Tehnici, ateliere și produse de bronz*, București, Institutul Român de Tracologie. Bibliotheca Thracologica XV, 1996.
- Rustoiu 1997 Rustoiu, A., *Fibulele din Dacia preromană (sec. II î.e.n. - sec. I e.n.)*, București, Institutul Român de Tracologie. Bibliotheca Thracologica XXII, 1997.

- Rustoiu 2005 Rustoiu, A., „Dacia și Italia în sec. I a.Chr. Comerțul cu vase de bronz în perioada republicană târzie”, în Cosma C. și A. Rustoiu (eds.), *Comerț și civilizație. Transilvania în contextul schimburilor comerciale și culturale în antichitate*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2005, pp. 53-117.
- Rustoiu 2009 Rustoiu, A., „Războinicii celți din Transilvania. Modele culturale și identitare în a doua vârstă a fierului”, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, vol. 54, nr. 1-2, 2009, pp. 1-17.
- Rustoiu 2017 Rustoiu, A., „Silver jewellery in the early La Tene cemeteries from Banat. The Hybridization of bodily ornaments”, *Dacia N.S.*, vol. 61, 2017, pp. 183-205.
- Rustoiu, Ferencz, Drăgan 2017 Rustoiu, A., Ferencz, I., Drăgan, A., „Așezările fortificate dacice din zona Porților de Fier în a doua epocă a fierului (sec. II a.Chr. - I p.Chr.)”, *Fortificațiile din epoca fierului în spațiul tiso-nistrean*, Chișinău-Brăila, Ed. Istros, pp. 188-208.
- Rustoiu, Berecki, Ferencz 2017 Rustoiu, A., Berecki, S., Ferencz, I., „Practici funerare în Transilvania în perioada orizontului celtic”, în Sîrbu, V. (ed.), *Istros XXIII*, Brăila, 2017, pp. 247-275.
- Rustoiu, Berecki 2018 Rustoiu, A., Berecki, S., „Symbols of status and power in the everyday life of Late Iron Age of Transylvania. Shaping the landscape”, în Ferencz, I., Tutilă, O. și N. Rișcuța (eds.), *Representations, Signs and Symbols*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2018, pp. 65-78.
- Scott 2008 Scott, C., „A Cost-Surface Analysis of the Exchange of Obsidian in Prehistoric New Zealand”, *New Zealand Journal of Archaeology*, vol. 29, 2007, pp. 57-87.
- Siart, Eitel, Panagiotopoulos 2008 Siart, C., Eitel, B., Panagiotopoulos, D., „Investigation of past archaeological landscapes using remote sensing GIS: a multi-period case study from Mount Ida, Crete”, *Journal of Archaeological Science*, vol. 35, 2008, pp. 2918-2926.
- Sion 1985 Sion, A., „Cetatea dacică de la Costești. Scurtă privire asupra sistemului de construcție”, *Revista Muzeelor și Monumentelor. Monumente Istorice și de Artă*, vol. 16/2, 1985, pp. 3-12.
- Sindbaek 2007 Sindbaek, S. M., „The Small World of the Vikings: Networks in Early Medieval Communication and Exchange”, *Norwegian Archaeological Review*, vol. 40, 2007, pp. 59-74.

- Sindbaek 2013 Sindbaek, S. M., „Broken Links and Black Boxes: Material Affiliations and Contextual Network Synthesis in the Viking World”, în Knappett, C. (ed.), *Network Analysis in Archaeology: New Approaches to Regional Interaction*, Oxford Scholarship Online, 2013, pp. 1-18.
- Sîrbu 1993 Sîrbu, V., *Credințe și practici funerare, religioase și magice în lumea dacilor*, Editura Porto-Franco, Galați, 1993.
- Ștefan 2005 Ștefan, A. S., *Les Guerres Daciques de Domitien et de Trajan. Architecture Militaire, Topographie, Images et Histoire*, Roma, École Française de Rome, 2005.
- Talmațchi 2009 Talmațchi, G., „Aspecte ale prezenței monedelor geto-dacice în teritoriul pontic prin prisma noilor descoperiri”, *Pontica*, vol. 41, 2009, pp. 473-532.
- Tatu, Moraru 1982-83 Tatu, H., Moraru, V., „Dispozitivul defensiv dacic de la Ponoriciu (jud. Hunedoara)”, *Sargeția*, vol. 16-17, 1982-1983, pp. 151-164.
- Teodorescu 1929 Teodorescu, D. M., „Cetatea dacă de la Costești”, *Anuarul Comisiei Monumentelor Istorice*, vol. 2, 1929, pp. 265-298.
- Teodorescu 1930-31 Teodorescu, D. M., „Cetatea dacă de la Grădiștea Muncelului”, *Anuarul Comisiei Monumentelor Istorice*, vol. 3, 1930-1931, pp. 45-68.
- Terteci 2015 Terteci, C., „Notă cu privire la prima epocă a fierului în Oltenia în lumina noilor cercetări”, în Schuster, C., Tulugea, C. și C. Terteci (eds.), *Buridava XII/I Symposia Thracologica X*, Râmnicu Vâlcea, 2015, pp. 309-321.
- Terteci 2017 Terteci, C., „Notă cu privire la vasele ceramice ale fenomenului Basarabi din Oltenia”, *LITUA Studii și cercetări*, vol. 14, 2017, pp. 184-196.
- Trigger 2008 Trigger, B. G., *A History of Archaeological Thought*, Cambridge University Press, 2008.
- Tufescu 2001 Tufescu, V., „Teritoriul și populația României”, în Petrescu-Dîmbovița, M., Vulpe, A., Avram, A., Babeș, M., Badea, L., Boșcaiu, N., Botezatu, D., Cristescu, M., Glodariu, I., Haimovici, S., László, A., Monah, D., Panin, N., Păunescu, A., Petolescu, C. C., Poenaru Bordea, Gh., Rădulescu A., Rădulescu, C., Tufescu, V., Ursulescu, N. (eds.), *Istoria Românilor. Moștenirea Timpurilor Îndepărtate*, București, Editura Enciclopedică, vol. 1, 2001

